

عمادالدین طبری

یکی از دانشمندان مشهور این قرن عمادالدین حسن بن علی بن محمد بن حسن طبری مازندرانی مؤلف کتاب معروف «کامل بهائی» است که در اواخر این قرن چشم از جهان فرو بسته است.

این دانشمند نامور از ذخایر علمی و مفاخر شیعیان عصر خود بوده که هر جا میرفته و در هر شهر و دیاری که میزیسته خدمات مؤثری بندهب امامیه مینموده و بسیزان زیادی بر اعتبار شیعیان افزوده است.

عمادالدین طبری در زمان سلطه هلاکوخان مغول بر ایران و عراق، زندگی داشته و نزد بهاءالدین محمد بن شمس الدین صاحب دیوان جوینی وزیر دانشمندی دارای موقعیت بسزائی بوده است.

عمادالدین طبری از بزرگان متکلمین و فقهای شمار میرود و در کلام و حدیث و فقه و تاریخ و ادبیات عربی و فارسی نیز مهارت کاملی داشته است. مؤلف روضات الجنات از کتاب ریاض العلماء نقل میکند که ضمن شرح حال مفصلی که از وی نوشته و بسیاری از محاسن اخلاق و محامد صفات او را بر شمرده، گفته است: این دانشمند بزرگوار کسی است که علمهای متأخر در کتب فقهی فتاوی او را نقل کرده و گاهی از وی به عمادالدین طبرسی نیز تعبیر میکنند؛ مانند شهید ثانی در رساله جمعه بلکه شهید اول نیز در بعضی از کتب فقهی خود. این دانشمند فقیه یکی از فقیهانی است که قائل به توقف نماز جمعه در زمان حضور سلطان عادل باسطالید است چنانکه از کتاب «اسرار الإمامه» وی آشکار است.

شخصیت و موقعیت وی

عمادالدین طبری در بعضی از تألیفاتش اشاره بیاره‌ای از احوال خود کرده است که با مراجعه با آنها میتوان بیزان دانش و موقعیت او و سفرهایی که بشهرهای مختلف نموده است پی برد .

مانند داستان مناظره اش در سال ۶۷۰ با مردم بروجرد در تنزیه خداوند از تشبیه .
 ۱. از جمله در سال ۶۷۲ بخواش بهاء الدین محمد صاحب دیوان وزیر از قم باصفهان منتقل شده هفت ماه در آنجا ماند و جمع کثیری از مردم اصفهان ، شیراز ، ابرقوه ، یزد و بلاد آذربایجان بمحضرش راه یافته و در انواع معارف ربانی بتحصیل و استفاده پرداختند و هم بزرگان مملکت و رجال دولت از وجود سودمندش بهره ور میگشتند (۱) .

این دانشمند در روزگاری میزیسته که بواسطه سلطهٔ خاندان جوینی بر امور کشور مغول و تشیع برخی از رجال آنان ، شیعیان تا حدود زیادی آزادی پیدا کرده و دانشمندان آنها بیزان قابل ملاحظه‌ای آشکارا اقدام به نشر اخبار و آثار اهل بیت عصمت نموده و مردم بسیاری را شیعه کرده بودند . چنانکه عمادالدین طبری خود در مقدمه کتاب «کامل بهائی» مینویسد: «در ملک ما زندان که مولد مصنف این کتاب است صدسال قبل از این پانصد تن شیعی نبودند و امروز که سنهٔ خمس و سبعین و ستمائة (۶۷۵) است دروی پانصد تن مخالف نییاشد (۲) .

و در صفحه بعد ضمن ستایش بلیغی که از بهاء الدین محمد صاحب دیوان آن وزیر با تدبیر میکند و اهتمام او را در بزرگداشت سادات و علمای شیعه یاد آور میشود مینویسد :
 «بیرکت حسن سیرت و بسط عدل و اعتقاد صادق بخاندان محمد صلی الله علیه و آله و بر ائمه از اعدای این خاندان و تربیت سادات و علمای اهل بیت علیهم السلام حقتعالی دایت دولت او را بر اقصای عالم بر کشید و سلاطین ربع مسکون ؛ کمر بر میان جان بسته معتکف عتبهٔ جلال او شدند . . .»

آثار علمی و قلمی او

عمادالدین طبری در سایهٔ احاطهٔ علمی و تسلطی که در فن کلام داشته است کتاب های

(۱) کامل بهائی جلد اول صفحهٔ ۴۳ .

(۲) کامل بهائی صفحهٔ ۱۱ .

سود مندی در رشته های کلام و فقه و حدیث و تاریخ نوشته که بعضی از آنها از مدارک و مآخذ بشمار می رود مؤلف در این کتابها باصراحت هر چه بیشتر حق مسلم مولای متقیان را در خلافت و جانشینی پیغمبر اسلام و ائمه بعد از آن حضرت رامورد بحث قرار داده و با شجاعت بی مانندی دشمنان اهل بیت عصمت را بیاد انتقاد گرفته و با ذکر دلیلهای روشن و شواهد محکمی بخوبی از عهده این موضوع مهم برآمده است. قسمتی از تالیفات او را که خود در کتاب کامل بهائی نام برده و یا علمای تراجم ضمن شرح حال وی ذکر نموده اند بدین قرار است:

معارف الحقایق ، عیون المحاسن ، بضاعة الفردوس ، جوامع الدلائل و الاصول فی امامة آل الرسول ، العمده در اصول و فروع این کتاب بگفته مؤلف روضات الجنات از کتب پرفائده و جامع و دارای اسلوبی متین و ترتیبی نمکین و مزایای بسیاری است که در سایر کتب کمتر یافت میشود. تحفة الابرار - در اصول دین بفارسی که شیخ علم بن سیف بن منصور نجفی حلی آنرا عبری ترجمه کرده است. نقض کتاب معالم فخر رازی ، اسرار الائمة - نهج الفرقان الی هدایة الایمان که مؤلف ذخیره در مسئله صلوة جمعه از آن نقل میکند. و دیگر المنهج در فقه و عبادت و ادعیه و آداب دینی، مناقب الطاهرین در تاریخ ائمه معصومین ، اربین بهائی و کامل بهائی است - این چهار کتاب را در اصفهان برای بهاء الدین محمد صاحب دیوان وزیر تألیف کرده و دو کتاب اخیر را نیز بنام وی نامیده است.

کتاب کامل بهائی

مشهورترین اثر عمادالدین طبری کتاب معروف «کامل بهائی» است. وی این کتاب را در اصفهان بیاس تجلیل و احترامی که بهاءالدین صاحب دیوان از او بعمل میآورد، برای او تألیف و بنام او موسوم کرده است.

کتاب «کامل بهائی» بفارسی است. خود وی در مقدمه آن میگوید: من نخستین فقیه شیعه هستم که در این دولت کتب شیعه را نوشته و باین خاندان بزرگ اهداء کرده ام و چنانکه در پایان کتاب مینویسد مدت دوازده سال مشغول تألیف آن بوده ولی در اثنای آن کتب دیگری هم تصنیف کرده است.

عمادالدین طبری کامل بهائی را در پیرامون حقوق از دست برفته حضرت شاه ولایت و سایر ائمه معصومین اولاد آن حضرت در امر زمامداری مسلمین برشته تألیف کشیده و بنوبه خود داد سخن داده است. این کتاب همواره یکی از مدارک بشمار میرفته و زیرا برخی از مطالب تاریخی و نکات کلامی در این کتاب دیده میشود که منحصر بانست و

فقط باید از آن گرفت - بعلاوه موضوعات جالب و تحقیقات مطلوبی نیز در خلال بحثهای مختلف آورده است که بسیار دلپذیر و پرمغز میباشد؛ با این وصف مانند هر کتاب دیگر برخی از نقلهای آن، مورد اعتماد دانشمندان محقق واقع نشده و با تردید و دیده انتقاد بدان مینگرند. در عین حال جای گفتگو نیست که کتاب مزبور یکی از بهترین کتب کلامی و تاریخی شیعه است و مؤلف از این راه خدمتی بس بزرگ بآئین پاک تشیع نموده است.

کامل بهائی سابقاً در یک مجلد با خط نسخ اعلا و چاپ سنگی زیبا بطبع رسیده بود ولی چون نسخ آن بسیار کمیاب بود در سال ۱۳۷۶ مجدداً از طرف مؤسسه طبع و نشر قم در دو جلد بقطع و زبری و طبع حروفی چاپ و منتشر شد عمادالدین طبری این کتاب را ابتدا بطور علمی و عبارتی مشکل نوشته بوده ولی بعد تجدید نظری نموده و آنرا عبارت رسا و ساده برگردانیده است چنانکه خود در خاتمه کتاب میگوید:

«و اول وضع این کتاب را بر الفاظ مشکل و عویص جمع کردم. اما چون نظر کردم در حیز تقلیل افاده و استفاده یافتیم؛ ثانیاً صلاح در آن دیدم که تبدیل کنم عویصات را بواضحات و معضلات را به مبینات تا فائده آن در زمین عجم عام گردد و در اکناف عالم شایع شود».

فرزند دانشمندی

عمادالدین طبری در نیمه دوم قرن هفتم بجهان باقی شتافته است - ولی با کمال تأسف تاریخ رحلت و محل دفن وی معلوم نیست و آنچه مسلم است او از همعصران خواجه نصیر - الدین طوسی و ابن میثم بحرینی و علامه حلی است و تا سال ۶۷۵ که کتاب کامل بهائی را تألیف نموده زنده بوده است.

در جائی از فرزند وی سخن بیان نیامده جز اینکه در روایات الجنات از وی بدین - گونه نام برده: «ضیاء الدین ابو محمد هارون بن حسن طبرسی. سپس از مؤلف ریاض - العلماء نقل کرده که گفته است: وی قمی فاضل و دانشمندی محقق و مدقق بوده و از شاگردان علامه حلی است.

سپس افزوده است که: من در قصه دهخوارقان از نواحی تبریز نسخه ای از قواعد علامه را بخط ابن شیخ دیدم که از روی نسخه اصل نوشته بود و تمام آنرا نزد مصنف آن: علامه حلی خوانده است و علامه در پشت آن کتاب اجازه ای برای وی نوشته است. باین شرح: مؤلی الشیخ، امام عالم، فاضل کامل علامه، افضل المتأخرین و لسان المتقدمین الفقیه: ضیاء الملة و الحق والدین ابو محمد هارون، ابن عماد المؤمنین، نجم الدین حسن السعید ابن امیر شمس الدین علی بن حسن طبرسی ادام الله افضاله که امید است

خداوند پایان کار اورا باعمال نیک ختم کند و اورا موفق بدارد که بعالی ترین مراتب کمال و نردبان ترقی و عظمت نائل گردد .

وی اینکتاب (قواعد) را ازآغاز تا انجام نزد من به بهترین وجه خوانده که خود نماینده کمال فطانت و قریحه سرشاراوست ، ودرائناء آن نیز مسائل معضله و مشکلات اینکتاب را ازمن میبرسیدو ازدقائق و شبهاات آن گفتگو مینمود و دراصول آن امان نظر میکرد ، ودر تحصیل فروع ، اجتهاد بلیغ مینمود و ازاینرو وی از مجتهدین و فقهای فاضل بشمار میرود که خداوند آنها را وارثان انبیاء و مرسلین قرارداده است .
من نیز بوی اجازه دادم که مطالب اینکتاب و سایر آثار مرا در علوم عقلی و نقلی روایت کند» تاریخ این اجازه ماه رجب سال ۷۰۱ هجری است .

اثر طبع : آقای فیض الله حیدری

ازنهاوند

از گرگ دغل هرگز نباید کار چوپانی !

مشو نادان ، که افنی عاقبت درچاه نادانی
شرد بر خرمن جهل و فساد و فتنه و کین زن
خریدار ادب شو گر که خواهی منقمت یابی
قدم زن در دره کسب ادب ، گردانش آموزی
کمال و معرفت بگریزد از آن کودک نادان
کمال و دانش از خواهی طلب از عالم دین کن
نباشد در شب ظلمت ، برای مردم دانا
خلاف عقل هر کاری پشیمانی است محصولش

نبیند فرد دانا در جهان روی پریشانی
مکن نقد جوانی را ، فدای جهل و نادانی
که ناید چیز ضرر سودی ، ذکالای هوسرانی
نجوید غیر دانش ، دانش آموز دبستانی !
که دارد وقت خود در کودکی ، مصروف شیطانی !
که از گرگ دغل ، هرگز نباید کار چوپانی
چراغی بهتر از آیات حق و لئلم قرآنی
مکن کاری ؛ که محصولش بود آه و پشیمانی